

УДК 657.466

Н. В. САВЧУК
О. Р. ЗАХІДНА
О. Я. САВЧУК

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано результативність адміністрування єдиного податку. На підставі проведеного дослідження запропоновано елементи удосконалення механізму спрощеної системи оподаткування малого бізнесу в Україні.

This paper examines the impact of a single tax administration. Based on the research the elements to improve the mechanism of the presumptive taxation of small business in Ukraine.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, єдиний податок, оподаткування малого бізнесу.

Малий бізнес є невід'ємним провідним сектором економіки будь-якої держави, оскільки, саме він створює 50-60% валового внутрішнього продукту та забезпечує 50-70% зайнятості населення в країнах з ринковою економікою, становить основу дрібного виробництва, дає життя великому бізнесу, сприяє розвитку конкуренції, найбільше забезпечує ринок товарами і послугами повсякденного користування, мобілізує фінансові та виробничі ресурси, забезпечує значний рівень надходжень до бюджету та може стати вирішальним фактором у подоланні ряду соціально-економічних проблем суспільства [1; 2; 3].

Одним із пріоритетних напрямів державної політики повинна бути підтримка суб'єктів малого підприємництва, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності.

© Савчук Н.В. – к.е.н., доцент Львівської державної фінансової академії;

© Західна О.Р. – к.е.н., доцент Львівської державної фінансової академії;

© Савчук О.Я. – к.е.н., доцент Інституту управління природними ресурсами Університету економіки та права "КРОК"

Дослідженню теоретико-методологічних та практичних засад оподаткування суб'єктів малого бізнесу присвячені праці таких вітчизняних дослідників, як В. Алексеєнко, П. Буряк, С. Дробязко, Т. Козир, С. Холод, В. Коротун, А. Крисоватий, М. Крупка та ін.

Праці В. Алексеєнка присвячені удосконаленню категорії "малий бізнес" [4]. П. Буряк визначає малий бізнес як саморегулюючий механізм, що найкращим чином здатний усувати кризові явища в економіці, та потребує встановлення чіткого законодавчого регламентування умов здійснення підприємницької діяльності та стабільності оподаткування [5; 6].

Дослідження цілого ряду фахівців присвячені новаціям Податкового кодексу України [7], які діють щодо спрощеної системи оподаткування [8].

Поряд з перевагами спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, існують і певні вади, що стримують розвиток малого підприємництва в Україні. Цією проблематикою займаються С. Дробязко, Т. Козир, С. Холод [9]. Однак, умови функціонування малого бізнесу постійно змінюються, що вимагає поглиблення нових досліджень.

Система оподаткування є складовою частиною фінансової інфраструктури, а спрощена система оподаткування – провідною частиною державної податкової політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні. Така податкова політика повинна супроводжуватися заохоченням малого бізнесу до нових програм та способів ведення бізнесу, як це практикується у передових зарубіжних країнах. Становище вітчизняного малого підприємництва є складним та потребує втручання з боку держави задля вирішення низки існуючих проблем. Перш за все, це нестабільність в сфері оподаткування, адже зміни в спрощеній системі оподаткування відбуваються постійно, що створює постійні незручності платникам єдиного податку.

Тому, надзвичайно важливо забезпечити стабільність податкової системи для заохочення якнайбільшої кількості підприємців.

Реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності має здійснюватися з урахуванням особливостей соціально-економічної та суспільно-політичної ситуації в країні, а одним із пріоритетних напрямів держави є

стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні, а також подальше реформування спрощеної системи оподаткування.

Основним завданням статті є оцінка результативності застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктами малого бізнесу та розробка пропозицій для підвищення ефективності адміністрування механізму єдиного податку.

Удосконалення існуючої системи оподаткування є важливим як для платників податків, так і для держави, оскільки платники очікують ліберальної системи оподаткування свого бізнесу, а держава - збільшення надходжень до бюджету. Для задоволення цієї залежності покликана спрощена система оподаткування, обліку та звітності. Дана система широко застосовується в багатьох розвинених країнах з ринковою економікою та сприяє ефективності діяльності малого бізнесу [10].

Особи, які перебувають на спрощеній системі оподаткування сплачують єдиний податок. Порівняльний аналіз результатів адміністрування єдиного податку в Україні за 2012-2013 роки показано у табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз надходження єдиного податку до місцевих бюджетів по Україні за 2012-2013 роки*

млн. грн.

	Надходження		Відхилення 2013 р. до 2012 р.	
	Виконано за 2012 рік	Виконано за 2013 рік	абсолютне, +/-	відносне, %
1	2	3	4	5
Єдиний податок	4815,6	6640,5	1824,9	137,9
Єдиний податок з юридичних осіб, нарахований до 1 січня	0,2	17461,40	-181977,82	8,7
Єдиний податок з фізичних осіб, нарахований до 1 січня аналізованого року	2,4	1,0	-1,4	42,4

продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Єдиний податок з юридичних осіб	1204,6	1743,3	538,7	144,7
Єдиний податок з фізичних осіб	3608,5	4896,2	1287,7	135,7

* Джерело: складено автором на основі [11].

З цієї таблиці бачимо, що на протязі 2013 року відбувся доволі потужний ріст надходження єдиного податку у порівнянні з попереднім роком. Цей приріст загалом по єдиному податку становить більше ніж 30%.

Причому, якщо обсяг надходжень єдиного податку з юридичних осіб зріс майже у півтора рази, то з фізичних осіб – у 3,5 рази. Планові показники збору єдиного податку теж перевиконані.

Динаміка надходжень від єдиного податку на протязі 2008 – 2013 років показана у табл. 2., звідки бачимо безумовно позитивну тенденцію в результативності адміністрування спрощеної системи оподаткування. Слід також звернути увагу на те, що саме фізичні особи сплачують більшу частину єдиного податку.

Таблиця 2

Динаміка надходжень єдиного податку*

млн. грн.

1	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7
Єдиний податок	1854,4	1766,3	1895,4	1987,9	4815,6	6640,5

* Джерело: складено на основі [11; 12; 13].

Оскільки єдиний податок належить до групи місцевих податків і зборів та впливає на доходи місцевих бюджетів, то проаналізуємо його питому вагу в структурі цих складових.

З проведеного аналізу випливає, що у 2013 році єдиний податок займає найвагоміше місце у системі місцевих податків та зборів (90,7%), а його питома вага у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів теж зростає.

До суттєвого позитиву слід віднести позитивну динаміку питомої ваги єдиного податку як у системі місцевих податків та зборів, так і структурі податкових надходжень місцевих бюджетів. У 2013 році питома вага єдиного податку в структурі системи місцевого оподаткування зросла проти 2012 року з 88,3% до 90,7%, або на 2,4%, а питома вага єдиного податку у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів зросла на 1,7%.

У 2013 році, порівняно з попереднім 2012 роком, доходи від єдиного податку зросли на 1824,9 млн. грн., або на 137,89%. Причому дохід від єдиного податку з фізичних осіб зріс на 1287,7 млн. грн., або на 135,7%. Це дозволяє зробити висновок про те, що більше 90% надходжень від місцевої системи оподаткування сплачують спрощенці, тобто малий бізнес.

На підставі сказаного можна зробити висновок, що останні зміни, внесені до спрощеної системи оподаткування призвели до певної її лібералізації. Дана система більшим чином задовольнила вимоги держави, щодо стабільності надходжень до бюджету від сплати єдиного податку, але для самих платників механізм адміністрування єдиного податку все ще залишається складним.

Диференціація ставок спрощеної системи оподаткування відіграла свою позитивну роль, однак, крім цього, дана система повинна передбачати простоту визначення бази оподаткування єдиним податком та розміру податкового зобов'язання, а також мінімізацію облікових процедур до рівня, доступного пересічному громадянину.

Подальше посилення та ускладнення вимог до спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності із одночасним погіршенням комплексу умов для платників єдиного податку стануть головними причинами неприйняття нововведень, що відобразиться на кількості суб'єктів малого підприємництва в майбутньому.

Недоліками діючої системи спрощеного оподаткування також можна вважати: індивідуальну відповідальність суб'єкта господарювання за вибір тієї чи іншої групи платників єдиного податку (що може послужити причиною для масових штрафних санкцій за некоректний вибір групи), заборону на застосування спрощеної системи оподаткування нерезидентами, а також обмеження за видами діяльності.

Справді, до кожної з груп платників висунуто вимоги, наприклад, для другої та третьої груп лімітовано чисельність найманих працівників і обсяг одержаних доходів, що їх відрізняє [14].

На нашу думку, даний підхід є не достатньо обґрунтованим з точки зору державної політики зайнятості населення, розширення податкової бази та виведення заробітної плати з тіні. Про недоліки української податкової системи, які стосувалися і спрощеної системи оподаткування, акцентують увагу представники Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Суть цих недоліків зводиться до того, що, по-перше – надходження до бюджету від сплати єдиного податку занадто малі; по-друге – граничний дохід у розмірі 20 млн. і необмежена кількість найманих працівників — це занадто багато для спрощеної системи; по-третє - податок з обороту для 3 - 6 груп ставить у нерівні умови суб'єктів, які працюють з низькою і високою рентабельністю (на прибуток перших створюється податкове навантаження набагато вище, ніж на прибуток других) [15].

Вітчизняна підприємницька громадськість оцінює рекомендації МВФ певним чином негативно, адже для багатьох платників єдиного податку першої та другої груп навіть діючі ставки єдиного податку разом з єдиним соціальним внеском є непосильним тягарем.

Узагальнюючи викладене відзначимо, що для стимулювання розвитку вітчизняного малого підприємництва в Україні необхідним є подальше реформування механізму спрощеної системи оподаткування, адже саме вона - одна з найсерйозніших проблем і перешкод на шляху розвитку бізнесу.

На сьогодні механізм адміністрування єдиного податку залишається доволі громіздким і, фактично, має лише фіскальну мету. Це призводить до спаду ділової активності суб'єктів господарювання та сприяє тінізації економіки.

Економічні показники розвитку малих підприємств в Україні свідчать про те, що на сьогодні вони не можуть повноцінно забезпечити фіскальну потребу країни.

Проте, як доводить практика розвинених країн, макроекономічна політика щодо малого бізнесу повинна враховувати не фіскальні функції, а здатність малих

підприємств створювати стійкий позитивний соціально-економічний ефект в суспільстві.

Отже, на сьогодні основним завданням податкової політики в Україні залишається формування умов для розвитку малого бізнесу, що сприятиме подальшому розвитку підприємницької діяльності в Україні, збільшенню надходжень до бюджету, створенню конкурентного середовища та усуненню схем зловживання спрощеною системою.

У результаті проведеного дослідження відзначимо, що для стимулювання розвитку вітчизняного малого підприємництва в Україні необхідними є такі заходи:

- зменшення ставок єдиного податку для тих його платників, що віднесені до третьої-шостої груп;
- створення "Фонду підтримки та розвитку малого бізнесу", який надаватиме потрібну аналітичну інформацію та забезпечуватиме координацію дій малого підприємництва по всій території України;
- затвердження загальноукраїнської програми "Капітал для малих підприємців", яка спростила б процес залучення інвестицій для фінансування малого бізнесу;
- прив'язка граничних розмірів доходів, які дають право переходу на спрощену систему оподаткування, до індексу інфляції або до розміру мінімальної заробітної плати;
- запровадження диференційованих ставок єдиного податку для суб'єктів малого бізнесу третьої-шостої груп в розрізі їх доходів;
- надання права вибору малому бізнесу використання 4 - 6 групи на єдиному податку, або податку з обороту на загальній системі оподаткування при спрощенні обліку.

Бібліографія

1. **Фінансова інфраструктура** / [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://fef.kneu.edu.ua/ua/depts7/k_finansiv/fin_ifrastr/.
2. **Аналіз діяльності підприємств малого бізнесу та шляхи підвищення їх прибутковості** / [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2028>.
3. **Інформація про виконання місцевих бюджетів України за 2013 рік**: [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=2

4. Алексєєнко В. **Роль малого бізнесу в економіці України** / В. Алексєєнко // Економічний вісник університету : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький. – 2009. – Вип. 13.

5. Буряк П.Ю. **Фінансово-економічний механізм розвитку малого підприємництва**: монографія / П. Ю. Буряк, К. В Васьківська., І. Петрик. – Львів : – Ліга Прес, 2013. – 294 с. (1,4 друк. арк.).

6. Буряк П. Ю. **Перспективи розвитку спрощеної системи оподаткування в Україні** // Вісник Львівської державної фінансової академії / Головний редактор Буряк П. Ю. – Львів : ЛДФА, 2012. – № 22. – С. 6-11.

7. Податковий кодекс України / [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

8. Коротун В. І. **До питання реалізації новацій податкового кодексу щодо оподаткування малого бізнесу в Україні** / В. І. Коротун // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndi-fr.asta.edu.ua/thesis/104/#.UfQwTqyMJdP>.

9. Дробязко С. І. **Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу** / С. І. Дробязко, Т. М. Козир, С. Б. Холод. – К. : Центр навч. літ-ри, 2012. – 416 с.

10. **Переваги та недоліки функціонування спрощеної системи оподаткування в Україні** / [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2013_1/57.pdf

11. **Інформація про виконання місцевих бюджетів України за 2013 рік**: [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=292741.

12. **Інформація про стан виконання Місцевих бюджетів України за 2011 рік** (відповідно до звіту Державної казначейської служби України) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643.

13. **Все про бюджет** / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=77643&stind.

14. **Що очікує спрощену систему?** / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biznesinalogi.com/uk/shho-ochikuyesproshhenu-sistemu/>.

15. **МВФ советует Украине ликвидировать три из шести групп упрощенцев** / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/nation/1352579-mvf-sovetuet-ukraine-likvidirovat-tri-iz-shesti-grupp-uproshhencev>.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С.О.